

JAZYKOVÁ EMOCIONALITA A VERBÁLNE VYJADRENIE EMOCIONÁLNYCH ZÁŽITKOV U BILINGVÁLNYCH JEDNOTLIVCOV

KINGA IZSÓF JURÁSOVÁ, LINDA KISSOVÁ

Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

ABSTRACT

Language emotionality and the verbal expression of emotional experiences by bilinguals

The aim of this study is to examine the correlates of language emotionality and the verbal expression of emotions in bilingual persons by analysing a selection of research studies. In comparison with another language spoken by a bilingual, the mother tongue is characterised by a greater emotional charge. The emotional power of a language correlates with the age of the person and their emotional experience at the time of its learning as well as the specific cultural context. The language with a greater emotional charge is used to verbally express emotional experiences, specifically in emotionally charged situations and in the case of positive valence of experienced emotions. On the other hand, in the case of negative valence, the less emotional language that offers distance from emotional experience is preferred. In a therapeutic relationship,

a bilingual can spontaneously or purposefully switch between languages in order to regulate the intensity of emotional experience. Although therapy with a bilingual client can be challenging for the professional, too, respect for changes in language expression on the part of the client and targeted work with the language context on the part of the therapist are expected.

key words:

bilingualism,
language emotionality,
verbal emotion expression,
therapy

klúčové slová:

bilingvizmus,
jazyková emocionalita,
verbalizácia emócií,
terapia

ÚVOD

Za bilingválnu môžeme považovať osobu, ktorá ovláda dva jazyky. Hoci uvedené vymedzenie je strohé a simplexné, odráža jediný bod v ktorom sa zhodujú rôzne prístupy k bilingvizmu. Výrazná heterogenita definícií analogicky zrkadlí rozdielnosť bilingválnych jednotlivcov z hľadiska veku a spôsobu osvojenia si jazyka (Döpke, 1999; Morgensternová et al., 2011; Štefáňik 2000), úrovne a vyváženosti jazykových zručností (napr. hovorenie, čítanie, písanie) (Crespo et al., 2019; Monaghan et al., 2017), frekvencie a mieste používania jazyka (Blanco-Elorrieta, 2018; De Luca et al., 2020) a identifikácie sa so sociokultúrnym kontextom jazyka (Licciardello a Damigella, 2013). Z daného dôvodu je náročné jednoznačne určiť koho, a za akých kritérií budeme považovať za bilingvistu. Práve preto sa môžu v charakteristikách výskumného súboru výrazne líšiť výskumné štúdie, ktoré objasňujú prínosy a obmedzenia bilingvizmu. Napriek uvedeným obmedzeniam si štúdiá kladie za cieľ preskúmať koreláty jazykovej emocionality a verbálneho vyjadrenia emócií u bilingválnych osôb. Je otázne, či bilingvistom ovládané jazyky majú jednotnú mieru subjektívne prežívanej emo-

Došlo: 22. 6. 2020; K. I. J., Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, Slovenská republika; e-mail: kinga.izsof.jurasova@gmail.com

cionálnej sily a či daná jazyková emocionalita zohráva úlohu pri voľbe konkrétneho jazyka pre verbalizovanie emócií. Je emocionálnejší jazyk vždy vhodným nástrojom pre popis prežívaných emócií z hľadiska ich primeraného spracovania? Ak nie, akú úlohu to zohráva v terapeutickom procese, kde popis prežívania je jedným z kľúčových faktorov pokroku?

Materinský jazyk, dominantný jazyk a jazyková preferencia

Jazyky ovládané bilingvistom sa označujú skratkami L1 (language one – prvý jazyk) a L2 (language two – druhý jazyk). Charakteristiky L1 sa však môžu odlišovať v jednotlivých výskumných postupoch, nakoľko nie je vždy exaktne vymedzené, či L1 odkazuje na primárne osvojený a/alebo najlepšie ovládaný jazyk. Otázkou teda zostáva či za L1 budeme považovať materinský alebo dominantný jazyk jednotlivca, resp. či je vôbec opodstatnené diferencovať medzi nimi. Skutnabb-Kangas (2000) odlišuje štyri kritériá pre vymedzenie materinského jazyka: pôvod (materinský jazyk je prvým osvojeným jazykom), kompetencia (materinský jazyk je najlepšie ovládaným jazykom), funkcia (materinský jazyk je najčastejšie používaným jazykom) a identifikácia (materinský jazyk je jazykom s ktorým sa jednotlivec identifikuje). Hoci uvedené vymedzenie je na Slovensku i v Čechách všeobecne akceptované a zahŕňa lingvistický, sociologický i psychologický prístup k materinskému jazyku, jeho širokospektrálnosť môže predstavovať limitáciu praktického prínosu. Vychádzajúc z analýzy výskumných štúdií zameraných na bilingvistov je možné prehlásiť, že nemusí byť súlad medzi primárne osvojeným, najlepšie ovládaným či najčastejšie používaným jazykom (Hyltenstam et al., 2009). Z daného dôvodu sme toho názoru, že najmä vtedy, ak jazyky boli osvojené sekvenčne, teda po istom časovom odstupe, môže byť účelné diferencovať medzi materinským a dominantným jazykom. Pre účely štúdie budeme definovať materinský jazyk ako primárne osvojený jazyk a budeme ho označovať skratkou L1. Jazyk, v ktorom dosahuje bilingválny jednotlivec celkovo vyššie znalosti, sa bude považovať za dominantný jazyk. Upozorňujeme však, že *materinský jazyk môže byť súčasne i dominantným jazykom*. Jursová Zacharová (2018) uvádza, že vyučovací jazyk navštevovanej školy vedie väčšinou k nárastu dominance iného ako primárne osvojeného jazyka. Jazyková dominancia je premenlivá a v rôznych životných fázach môžu byť dominantné rozličné jazyky (Grosjean a Byers-Heinlein, 2018). Jazyk je tiež kontextovo citlivý, jeho využitie závisí od situačných charakteristík, v tomto ohľade môžeme hovoriť i o tzv. jazykovej preferencii. Bilingvista môže uprednostniť odlišné jazyky v rôznych situáciách, a to prihliadajúc na ovládaný jazyk komunikačného partnera alebo na vlastné preferencie. Treba zdôrazniť, že preferovaný jazyk nie je nutne i dominantným jazykom, teda osoba sa môže rozhodnúť pre istý jazyk i napriek tomu, že iný ovláda na lepšej úrovni (Caldas a Caron-Caldas, 2000).

Jazyková emocionalita

Jazyková emocionalita odráža subjektívnu emocionálnu skúsenosť pri používaní istého jazyka. Z výpovedí bilingvistov vyplýva, že jeden jazyk sa im javí ako menej osobný, umelý, kým druhý viac intímny a prirodzený (Koven, 2001; Mijatović a Tytus, 2016). Mentálna reprezentácia emocionálne sýtených slov je totiž v jednotlivých jazykoch odlišná (Altarriba a Santiago-Rivera, 1994; Kroll a Stewart, 1994; Puntoni et al., 2009). Z hľadiska jazykovej emotionality sa môžu jednotlivé slová hodnotiť z hľadiska valencie a nabudenia. Valencia odráža, do akej miery je uvedené slovo ako emocionálny stimul príjemné, či nepríjemné. Nabudenie odkazuje na mieru aktivácie organizmu a v tomto ohľade môže byť slovo ako emocionálny stimul málo, či veľmi aktivizujúce (Bakhtiyari et al., 2015).

Z akých objektívnych mozgových procesov sa vynára subjektívny zážitok jazykovej emocionality? Čiastočnú odpoveď na uvedenú otázku ponúka výskumne overená teória tzv. vtelenej kognície (embodied cognition). Vypovedá o tom, že pri využívaní jazyka sa aktivizujú aj senzomotorické oblasti mozgu. Význam slova sa spracuje v súčinnosti s oblasťami mozgovej kôry, ktoré sú zodpovedné i pre kódovanie senzorických, vizuálnych, auditívnych, motorických a afektívnych informácií (Monaco et al., 2019). Teda slovo so senzorickým, motorickým obsahom (napr. piť) aktivizuje tie oblasti mozgu, ktoré sú aktívne pri priamom zažití uvedených skúseností (Kühne a Gianelli, 2019). Vtelená kognícia je však aktuálna aj pri slovách s abstraktným, emocionálnym významom (Filik et al., 2015; Gu et al., 2021; Kiefer a Pulvermüller, 2012; Moseley a Pulvermüller, 2014). Emocionálne slová (napr. strach, nádej) vedú k súčasnej aktivácii motorického kortextu a limbického systému (Moseley et al., 2012). Spracovanie emocionálnych slov teda vyžaduje „simuláciu“ mozgovej aktivity, ktorá je zastúpená pri spracovaní konkrétnej emócie, ktorú slovo odráža (Glenber et al., 2005). Vynárajúcou sa vedeckou otázkou súčasnosti je, akým spôsobom je zastúpená vtelená kognícia v jednotlivých jazykoch bilingvistov. Doposiaľ uskutočnené výskumy jednotne poukazujú na to, že vtelená kognícia je prítomná pri spracovaní verbálnych podnetov aj v L2 (napr. Ahlberg et al., 2017; Gianelli et al., 2018; Qian, 2016; Xue et al., 2015). Závery výskumov však sa rozchádzajú v otázke, či je rozdiel v spôsobe a miere vtelenej kognície medzi L1 a L2 (porovnaj napr. Baumeister et al., 2017; De Guave et al., 2014). Vo svetle uvedených informácií môže byť relevantné si klásť otázku, či sa líšia v miere jazykovej emocionality L1 a L2.

Výskumné závery potvrdzujú, že *materinský jazyk* (L1) sa vyznačuje väčšou jazykovou emocionalitou v porovnaní s ďalšími ovládanými jazykmi (Altarriba, 2003; Altarriba a Santiago-Rivera, 1994; Caldwell-Harris a Aycicegi-Dinn, 2009; Pavlenko, 2012; Puntoni et al., 2009; Santiago-Rivera et al., 2009) a uvedenú emocionálnu silu si zachováva i v prípade, ak sa nepoužíva pravidelne (Dewaele, 2004). Emotívny charakter L1 sa napr. potvrdil vo výskume Dewaeleho (2004), ktorý v súbore 1039 multilingvistov ukázal, že emocionálna sila nadávok a tabuizovaných slov je výraznejšia v L1 a nižšia v neskôr osvojených jazykoch. Uvedené zistenie sa následne overilo skúmaním elektrodermálnej aktivity kože i v skupine bilingvistov (Rastovic et al., 2019).

Costa a spolupracovníci (2014) poukázali na väčšiu jazykovú emocionalitu L1 sprostredkovane, potvrdením nižšej emocionálnej odozvy cudzieho, neskôr osvojeného jazyka (L2). Skúmali morálne úsudky u bilingválnych participantov v sérii dvoch experimentov a zistili, že tie boli menej ovplyvnené emóciami a boli viac utilitárne, ak sa prezentovali v L2. Iný ako L1 jazyk je teda spracovaný skôr sémanticky než emocionálne. Uvedená skutočnosť sa prejavila i v sérii šiestich experimentov zameraných na spôsob rozhodovania sa participantov (Keysar et al., 2012). Zistilo sa, že v prípade, ak úlohy boli prezentované v L2, participantí uprednostnili normatívny, racionálny spôsob rozhodovania sa a zastúpenie heuristik a predsudkov bol nižší, ako v L1. Autori interpretujú svoje zistenia vo svetle väčšej jazykovej emocionality L1 v porovnaní s neskôr osvojeným jazykom. Emócie môžu skresliť rozhodovací proces a viesť k menej systematickému rozhodovaciemu procesu, kým rozhodovanie sa v L2 z dôvodu nižšej emocionality môže byť racionálnejšie (Keysar et al., 2012).

Koreláty jazykovej emocionality

Koreláty jazykovej emocionality L1 sú početné a ich vzájomná súčinnosť nie je zatiaľ jednoznačne objasnená. Jednak sa uvádza, že emotívnosť jazyka je závislá od *veku*

jeho osvojenia, z dôvodu intenzívnejšieho zapojenia sa limbického systému do učenia sa jazyka v detskom veku (Byford, 2015; Kheirzadeh a Hajiabed, 2016). Je však otázne, či je možné vymedziť špecifické vekové obdobie, po ktorom sa zníži jazyková emocionalita. Harris (2004) v tejto súvislosti zistil, že emocionálna odpoveď organizmu, zaznamenávaná zmenami kožnej vodivosti po prezentovaní emocionálnych slov je v L2 slabšia, ale iba ak druhý jazyk bol osvojený po siedmom roku života. Ak k sekvenčnému osvojeniu L2 dochádza v rannom detskom veku, nie sú prítomné významné rozdiely v miere kožnej vodivosti.

Uvažuje sa o tom, že chronologický vek sám o sebe nie je spúšťačom intenzívnejšej emocionálnej odozvy L1. Je ním skôr zásadná kombinácia útleho veku s prebiehajúcim aktívnym vývinom mozgových štruktúr a *emocionálnych skúseností* prežitých v istom jazykovom kontexte. Každá skúsenosť ponecháva v pamäti tzv. epizodickú stopu. Detaily uvedenej pamäťovej stopy následne vplyvajú na vnímanie a hodnotenie budúcich stimulov, a to presunutím odrazov pamäťových stôp z dlhodobej do pracovnej pamäti. Je dôležité poznamenať, že odrazy pamäťových stôp môžu obsahovať elementy, ktoré nie sú súčasťou aktuálneho stimulu, a predsa vplyvajú na jeho hodnotenie. Analogicky i vnímanie a hodnotenie v súčasnosti prezentovaných slov v istom jazyku sa bude zakladať i na informáciách, ktoré boli kódované pri prvých kontaktoch s daným slovom, teda tvoria súčasť epizodickej pamäťovej stopy. Skúsenosti sú teda kódované v pamäti spolu s ich verbálnym kontextom (Puntoni, et al., 2009). Vysvetľuje to skutočnosť, prečo jednotlivci prežívajú intenzívnejšie emócie a sú schopní si vybaviť detailnejšie spomienky emócií, ak stimul vyvolávajúci pamäťovú stopu je prezentovaný v rovnakom jazyku, v akom prebehlo kódovanie epizodickej stopy v pamäti (Marian a Kaunskanskaya, 2004).

Dôležitosť konkrétnej emocionálnej skúsenosti v istom jazykovom kontexte v súvislosti s jazykovou emocionalitou sa preukázala napr. v prípade slov s negatívnym významom. Harris a kol. (2003) zaznamenávali zmeny kožnej vodivosti odrážajúce emocionálne nabudenie po prezentovaní rovnakej sady slov v L1 (turečtina) a L2 (angličtina). V skupine 32 účastníkov zistili významné zvýšenie kožnej vodivosti pri tabuizovaných slovách a pokarhaniach prezentovaných v L1. V prípade averzívnych, pozitívnych a neutrálnych slov uvedené rozdiely neboli markantné. Autori pri interpretácii výsledkov upozorňujú na dôležitosť emocionálnej skúsenosti pri učení sa jazyka v detskom veku, nakoľko rodičovské pokarhanie vzbudzujúce strach a stres sa odzrkadlilo vo zvýšenej emocionalnosti slov i v dospelosti. Podobné výsledky sú prezentované i v novej štúdiu autorského kolektívu Gao, Luo a Gou (2019). Zistili, že kritické výroky na osobu respondenta sa hodnotili ako menej nepríjemné, ak neboli prezentované v L1.

Znížená jazyková emocionalita L2 môže byť podmienená tým, že sa prevažne osvojuje vo formálnom vzdelávacom prostredí, ktoré sa vyznačuje emocionálnou neutralnosťou (Martinovic a Altarriba, 2013). Výsledky výskumu Dewaeleho (2004) potvrdzujú uvedenú domnienku, nakoľko sa zistilo, že respondenti hodnotili emocionalitu slov ako výraznejšiu v L2, ak sa ten naučili v osobnom, a nie vo formálnom prostredí. Na druhej strane, ak bilingvista sa pri osvojení si jazyka vo formálnom vzdelávacom prostredí nestretol so situáciou, v ktorej by mohol vyjadriť napr. lásku v L2, pre verbálne vyjadrenie uvedenej emócie bude pravdepodobne preferovať L1. L1 je totiž s konkrétnym emocionálnym zážitkom intenzívnejšie prepojený jazyk (Ożańska-Ponikwia, 2017).

Panayioutou (2004) zdôrazňuje tiež dôležitosť *kultúrneho kontextu* pri rozvoji jazykovej emocionality. Kultúrny kontext zahŕňa prítomnosť špecifického súboru no-

riem a zvykov platných v istej spoločnosti. Určité emocionálne skúsenosti môžu byť prežité len v unikátnej kombinácii kultúrneho kontextu a jazyka. Svoju hypotézu potvrdzuje výskumom grécko-anglických bilingvistov vo veku 25 až 50 rokov, ktorí boli oboznámení po mesačnom odstupe s totožným príbehom v gréčtine a v angličtine. Jedinou zmenou v textoch bola zmena mena hlavnej postavy z Andy na Andreas. U participantov sa preukázala výraznejšia emocionálna reakcia i intenzívnejšie stotožnenie sa s hlavnou postavou v prípade textu v gréckom jazyku, a to i z dôvodu prežívaného súladu príbehu v gréčtine s gréckym kultúrnym kontextom. Vzťah kultúry a emócií skúmal i Panicacci (2019), hoci z iného pohľadu. V skupine 468 migrantov zistil, že vek pri migrácii, dĺžka pobytu v hostiteľskej krajine a v nej dosiahnutý spoločenský status nie sú rozhodujúcimi faktormi pri rozvoji novej kultúrnej identity. Dôležitá je naopak frekvencia a pomer používania L1 a L2 najmä pre vyjadrenie emocionálneho prežívania. Zistilo sa, že vyjadrovanie hnevu a lásky v jazyku hostiteľskej krajiny prispieva k prijatiu novej kultúrnej identity.

Materinský jazyk (L1) sa prejavuje výraznejšou jazykovou emocionalitou ako následne osvojené jazyky. Avšak bilingvista si môže zvoliť iný než L1 pre verbálne vyjadrenie obsahu prežívania i napriek tomu, resp. práve kvôli tomu, že sa L2 vyznačuje zníženou jazykovou emocionalitou.

Operacionalizácia jazykovej emocionality

V súčasnosti neexistuje jednotný prístup k meraniu jazykovej emocionality. Hoci sa uskutočnilo niekoľko kvalitatívnych analýz (napr. Panayiotou, 2004; Santiago-Rivera et al., 2009), prevažujú najmä kvantitatívne postupy. Tie sa delia do dvoch hlavných kategórií. Z hľadiska výpovednej hodnoty výsledkov sú menej exaktné výskumy, v ktorých sa administrujú sebavýpovedňové dotazníky (napr. Altarriba, 2003; Deweale, 2004; Ożańska-Ponikwia, 2017; Puntoni et al., 2009). Participant v nich hodnotia emocionalitu, emocionálnu silu či emocionálny konotát slov a výrazov v L1 a L2. Využíva sa škála, na ktorej vysoké hodnoty odrážajú väčšiu mieru súhlasu s prezentovaným výrokom. Exaktná operacionalizácia toho, čo sa považuje za emocionálnu jazyku, je ponechaná na participanta. Pri skúmaní miery jazykovej emocionality sa používajú tiež objektívnejšie, prístrojové metódy. Zaznamenávaná elektrodermálna aktivita kože odráža úroveň emocionálneho nabitia pri vypočutí, resp. prečítaní si slov v L1 a L2 (napr. Caldwell-Harris a Aycicegi-Dinn, 2009; Harris, 2004; Harris et al., 2003; Rastovic et al., 2019). Zvýšená kožná vodivosť značí zvýšenú mieru emocionálneho nabitia, ktorú výskumníci považujú za ukazovateľ jazykovej emocionality. Sú dostupné i výskumy, v ktorých sa usudzuje na zvýšenú jazykovú emocionalitu L1 sprostredkovane. Poukazuje sa v nich totiž na preferenciu racionálneho rozhodovania a myslenia, ak je podnet prezentovaný v L2 (Costa et al., 2014; Keysar et al., 2012).

Možnou limitáciou výskumov jazykovej emocionality je skutočnosť, že úroveň ovládaných jazykov je určená prevažne cez sebahodnotenie. Účastníci výskumu sa teda môžu líšiť v miere ovládania jednotlivých jazykov, vo vyvážení jednotlivých jazykových zručností, ako i v čase a spôsobe osvojenia si L2. Uvedenému metodologickému nedostatku je však ťažké predchádzať vo výskumoch bilingvizmu. Je náročné exaktné určiť globálne jazykové schopnosti participantov a „okamih“ osvojenia si jazyka.

V tab. 1 uvádzame stručný popis metodológie citovaných výskumov, skúmajúcich jazykovú emocionalitu.

Koreláty verbalizovania emócií

Jazyk dáva význam pocitom, kategorizuje ich (Wierzbicka, 2004). V prípade bilingválnych osôb sa môžu vynoriť jazykové prekážky pri verbalizácii emocionálneho prežívania z dôvodu absencie ekvivalentných slov v rôznych jazykoch (Panayiotou, 2004), či emocionálnej väzby na určitý jazyk (Marian a Kaushanskaya, 2008). Nakoľko bilingvistia rozlične vnímajú ovládané jazyky a v ich živote majú osobitný význam, je prirodzené, že v jednotlivých jazykoch sa ich emocionálny prejav môže líšiť (Marian a Kaushanskaya, 2008).

Pavlenko (2004) po uskutočnení kvantitatívnej i kvalitatívnej analýzy výpovedí respondentov uvádza, že domnienka o výlučnom prepojení L1 s ľahším verbalizovaním emócií je mylná. Preferovaným jazykom pre vyjadrenie emócií sa môže stať i neskôr osvojený jazyk bilingvistu, dokonca i v prípade, ak v rodinnej komunikácii prevláda využívanie L1 jazyka. Pavlenko (2004) však zdôrazňuje, že silné emocionálne puto k materinskému jazyku nie je možné devalvovať.

Aké okolnosti moderujú preferenciu L1 či L2? Kľúčovú úlohu tu zohráva *jazyková emocionalita* popísaná už v predošlej kapitole. Predpokladá sa, že osoba vedome či nevedome, nezávisle od okolností, len na základe vlastnej osobnej preferencie prepína medzi osvojenými jazykmi, ovládajúc tak emocionálne rozrušenie prameniace z verbálneho vyjadrenia (Kim a Starks, 2008). Jazyk s výraznejšou emocionalitou (prevažne L1) je spätý s intenzívnejším prežívaním emócií pri verbálnom prejave, kým emocionálne vzdialenejší jazyk (prevažne L2) tlmi intenzívne emocionálne zážitky pri verbálnom prejave (Altarriba, 2008; Byford, 2015; Marcos, 1976; Pitta et al., 1978; Rozensky a Gomez, 1983). Prezentovaný mechanizmus je popísaný v teórii emóciami podmienenej jazykovej voľby (Emotion-related language choice theory – ERLC; Kim a Starks, 2008). Výskumné závery naznačujú, že emocionálne vzdialenejší jazyk v podobe L2 sa preferuje v situáciách s nízkym emocionálnym nábojom a L1 sa používa najmä v situáciách s priemerným či výrazným emocionálnym nábojom (Kim a Starks, 2008; Quinto a Valesco, 2013).

Dôležitú úlohu zohráva tiež *valencia* aktuálne prežívaných emócií. Ako sme už vyššie uviedli, v emocionálnom situačnom kontexte sa preferuje L1, avšak pozitívny či negatívny charakter konkrétnej emócie môže tiež moderovať voľbu medzi ovládanými jazykmi. Emócie s pozitívnou valenciou sú prednostne, avšak nie výlučne, verbalizované v L1. Príkladom môže byť používanie láskyplných slov v partnerskom vzťahu či vo vzťahu k dieťaťu, ktoré sú vyjadrené najmä v L1 (Bakić a Škifić, 2017), nakoľko vyslovené v inom jazyku sa môžu zdať ako falošné až smiešne (Pavlenko, 2004). Na druhej strane emócie s negatívnou valenciou, najmä evokujúce negatívne až traumatické zážitky, sú zväčša verbalizované v neskôr osvojenom jazyku, teda v L2 (Byford, 2015; Kheirzadeh a Hajiabed, 2016; Marian a Kaushanskaya, 2008). Aragno a Schlachet (1996) vysvetľujú uvedenú skutočnosť tým, že v jazyku s nižšou jazykovou emocionalitou (L2) sa strácajú asociatívne spúšťače, ktoré v L1 vedú k afektívnym koreňom daných spomienok. Vďaka tomu pri verbálnom vyjadrení pocitom u bilingvistov v L2 nedôjde k rozrušeniu a znovu prežitiu bolestivých spomienok. L2 poskytuje tak možnosť odhaliť také pocity, ktoré by v L1 nemohli byť odhaliteľné kvôli vysokej emocionálnej štruktúre prežívania (Byford, 2015; Marcos a Urcuyo, 1979). Emocionálna vzdialenosť sa však nepreukazuje len v pozitívnom svetle, ale i v negatívnom. V určitých situáciách používanie L2 môže posilniť intelektuálnu obranu a emočné asociácie inak dostupné v kontexte L1 môžu byť neprístupné (Kheirzadeh a Hajiabed, 2016; Pitta et al., 1978; Rozensky a Gomez, 1983; Santiago-Rivera et al., 2009).

Tab. 1 Popis metodologie vybraných výskumov

Autor	Veľkosť súboru	L1/L2	Určenie jazykových schopností	Procedúra	Indikátor jazykovej emoционаlnosti
Altarriba (2003)	N = 21	španielčina/angličtina	Sebahodnotenie	Ohodnotenie konkrétnych, abstraktných a emocionálnych slov na 7-bodovej škále v dimenziách konkrétnosť, predstaviteľnosť a dostupnosť kontextu	Emocionálne slová v L1 sa hodnotili vyššie na škále „dostupnosť kontextu“ ako ich ekvivalenty v L2
Caldwell-Harris & Aycicegi-Dinn (2009)	E1: N = 70	turečtina/angličtina	Sebahodnotenie; Jazykový test	Výpočtie si frázy vyjadrujú- cích náklonnosť, urážku, po- karhanie a neutrálnych slov	Zvýšená elektordermálna aktivita kože pre pokarhanie v L1
Costa et al. (2014)	E2: N = 725	španielčina/angličtina (N = 397) angličtina/španielčina (N = 328)	Sebahodnotenie	Riešenie dvoch verzii „elek- tríkovej dilemy“ (<i>trolley</i> / <i>dilema</i>) buď v L1 alebo v L2	Preferencia utilitárneho riešenia v L2
Deweale (2004)	N = 1039	multilingválni	Sebahodnotenie	Ohodnotenie emocionálnej sily (<i>emotional weight</i>) na- dávok a tabuizovaných slov v jednotlivých jazykoch na 5-bodovej škále	Nadávky a tabuizované slova sa hodnotili vyššie na škále emocionálnej sily v L1
Harris (2004)	N = 52	španielčina/angličtina	Sebahodnotenie	Výpočtie si frázy vyjadrujú- cích pokarhanie, náklonnosť, urážku a tabuizovaných i ne- utrálnych slov	Zvýšená elektordermálna aktivita kože pre pokarhanie v L1
Harris, Aycicegi & Gleason (2003)	N = 32	turečtina/angličtina	Sebahodnotenie	Výpočtie a prečítanie si pozitívnych, averzívnych, neutrálnych, tabuizovaných slov a frázy vyjadrujúceho po- karhanie	Zvýšená elektordermálna aktivita kože pre pokarhanie a tabuizované slová v L1

Autor	Veľkosť súboru	L1/L2	Určenie jazykových schopností	Procedúra	Indikátor jazykovej emocionality
Autor	Veľkosť súboru	L1/L2	Určenie jazykových schopností	Procedúra	Indikátor jazykovej emocionality
Keysar, Hayakawa & An (2012)	E1a: N = 121 E1b: N = 144 E1c: N = 103	E1a: angličtina/japončina E1b: kórejčina/angličtina E1c: angličtina/francúzština	Sebahodnotenie	Riešenie troch verzii „Ázijskej choroby“ (<i>Asian disease problem</i>)	Znížený výskyt heuristik a kognitívneho skreslenia v L2
Ożańska-Ponikwia (2017)	N = 72	poľština/angličtina	Sebahodnotenie	Výplnenie Škály vyjadrenia emócií v angličtine; Ohodnotenie emocionality (<i>emotionality</i>) výrazu „Mám ťa rada“ v L1 a L2 na 10-bodovej škále	Prezentovaný výraz bol hodnotený vyššie na škále emocionality v L1
Panavioutou (2004)	N = 10	angličtina/gréčtina N = 5 gréčtina/angličtina N = 5	Jazykové schopnosti neboli hodnotené	Prečítanie si totožného príbehu so zmenením menom hlavného protagonistu v L1 i L2; Zodpovedanie otvorených otázok	Obsahová analýza výpovedí odhalila, že respondenti sa emocionálne viac zaangažovali do hodnotenia príbehu protagonistu v L1
Puntoni et al. (2009)	E2: N = 64	E2: holandština/angličtina	Sprostredkovane; účastníci výskumu navštevujú študijné programy v angličtine	Ohodnotenie miery emocionálneho konotátu (<i>emotional connotation</i>) ôsmych slov na 7-bodovej škále	Slová sa hodnotili vyššie na škále emocionálneho konotátu v L1
Rastovic, Pélissier & Ferragne (2019)	N = 10	francúzština/angličtina	Certifikát	Vypočítate si nadávok a neutrálnych slov v L1 a L2	Zvýšená elektrodernálna aktivita kože pri L1
Santiago-Rivera et al. (2009)	N = 9	španielčina/angličtina (N = 8) angličtina/španielčina (N = 1)	Jazykové schopnosti neboli hodnotené	Poštruktúrované interview s terapeutmi; Odpoveď na otázku: ako sú zastupené jednotlivé jazyky v terapii a kedy dochádza na strane klienta k prepínaniu medzi nimi	Konsenzuálna kvalitatívna analýza výpovedí odhalila, že klienti využívajú L1 pri vyjadrení emocionálneho prežívania; Preferujú však L2 pre zachovanie si odstupu od popisovanej emócie

Prepínanie medzi jazykmi pri verbalizovaní emócií tiež koreluje s úrovňou ovládania jednotlivých jazykov. Ak sa vymedzuje bilingvizmus z hľadiska miernych kritérií ako prítomnosť minimálnych jazykových zručností v inom ako materinskom jazyku (Bialystok, 2001), bilingválna osoba sa môže stretnúť s ťažkosťami pri verbálnom popise prežívaných emócií z dôvodu neznalosti adekvátnych slovných výrazov. Na druhej strane, ak vychádzame z užšieho vymedzenia a za bilingválnu budeme považovať osobu, ktorá je relatívne fluentná v oboch ovládaných jazykoch a prepína medzi nimi bez námahy (Bialystok, 2001), tak si môže voľne vybrať jazyk v ktorom uskutoční verbálny prejav. Kim a Straks (2008) v tejto súvislosti zistili, že frekvencia prepínania z L1 na L2 pri popise emocionálneho prežívania pozitívne koreluje s úrovňou ovládania L2 a negatívne s úrovňou ovládania L1.

Gawinkowska, Paradowski a Bilewicz (2013) upozorňujú ďalej na dôležitosť *sociálnych noriem* pri verbalizovaní emocionálneho prežívania. Výskumné závery naznačujú, že vyslovenie nadávok a urážok je ľahšie v L2 z dôvodu emocionálneho odstupu a tiež kvôli tomu, že osoba používaním L2 sa vyhne tlaku sociálnych noriem platných v kontexte materinského jazyka.

Prezentované výskumné zistenia vychádzajú zo schopnosti bilingválnych osôb účelne prepínať medzi ovládanými jazykmi pri verbalizovaní emocionálneho prežívania. Predpokladá sa, že v prípade sekvenčného osvojenia si jazykov sa vytvorí dva jazykové systémy s príslušnými mentálnymi reprezentáciami lexikálnych a emocionálnych korelátov jednotlivých slov (Santiago-Rivera a Altarriba, 2002). Uvedené systémy však nie sú od seba izolované, existuje medzi nimi isté asymetrické prepojenie. Slová v jazyku L2 (napr. love) aktivujú i mentálnu reprezentáciu rovnakých slov v jazyku L1 (napr. láska), a to v intenzívnejšej miere ako je tomu v opačnom smere (Puntoni et al., 2009). V prípade verbálneho prejavu bilingvistu teda môžu byť súčasne aktívne oba jazykové systémy (Costa et al., 2017). Dôležité však je, aby aktivačná úroveň aktuálne používaného jazyka bola vyššia ako aktivačná úroveň iných jazykov (Neumann et al., 2018).

Ako sa uvádza i v súčasných prehľadových štúdiách (Kühn a Gianelli, 2019; Monaco et al., 2019), je k dispozícii redukovaný počet výskumných štúdií, ktoré by sa priamo venovali koaktivácii odlišných jazykových systémov v súvislosti s verbálnou emocionalitou. Jednou z nich je štúdia Wu a Thierry (2012). Pri skúmaní elektrickej aktivity mozgu zistili, že slovo prezentované v L2 (angličtina) nevedome aktivizuje i jeho preklad v L1 (čínština), ale iba v prípade neutrálnych slov či slov s pozitívnou valenciou. Slová s negatívnou valenciou nevedli k automatickej aktivácii ich prekladu v L1. Autori interpretujú zistenie v smere obranného mechanizmu v mozgu, ktorý blokuje prístup k materinskému jazyku v prípade nepríjemného verbálneho stimulu v L2.

Verbalizácia emócií v terapeutickom procese

Špecifickú dôležitosť nadobúda spôsob verbalizovania emocionálneho prežívania v terapeutickom kontexte. Viaceré štúdie upozorňujú na rozličný výkon bilingvistov pri kognitívnych a osobnostných testoch v závislosti od používaného jazyka (Izsóf Jurásová a Szalatnyaiová, 2019; Momková a Izsóf Jurásová, 2017; Tiemann, 2012), čo môže viesť k stanoveniu nesprávnej diagnózy. Podobný kľúčový význam má spôsob verbalizovania emócií počas terapeutického rozhovoru v závislosti od používaného jazyka, ktorý môže zhoršiť priebeh a úspešnosť terapie (Itzhak et al., 2017). Vychádzajúc z výskumných zistení je možné sa domnievať, že jazyk používaný pri verbálnom prejave môže slúžiť u bilingvistov ako špecifický stimul podmieňujúci tzv. zmenu kultúrneho rámca (Cultural Frame Switching – CFS; Hong et al., 2000). Bilingválni, bikultúralní klienti popisujú seba odlišným spôsobom (Koven, 2001) a vy-

povedajú o rozličných hodnotách (Ralston et al., 1995) v závislosti od používaného jazyka a jeho prepojenia s príslušnou kultúrou.

Ramírez-Espanza a kolegovia (2006) v skupine španielsko-anglických bilingvistov poukázali na to, že jazykom podmienená zmena kultúrneho rámca sa aktivuje najmä pri ohodnotení osobnostných vlastností, akými sú extraverezia, privetivosť a svedomitosť. Uvedené osobnostné vlastnosti sa hodnotili respondentmi ako markantnejšie v anglickom jazyku. Ożańska-Ponikwia (2012) tiež upozornila na totožné osobnostné vlastnosti v súvislosti s bilingvizmom, ale z inej perspektívy. Uskutočnila výskum so 102 poľsko-anglickými bilingvistami so zameraním na vynorenie sa pocitu inakosti, prejavujúce sa zmenami správania sa či zmenami reči tela pri používaní odlišných jazykov. Zistila, že pocit inakosti koreluje u bilingvistov práve s extraverziou, privetivosťou a svedomitosťou. Jazyk, v ktorom klient rozpráva o sebe, o svojich zážitkoch a pocitoch, môže teda meniť obsah zdieľaného. Klientom by sa mala teda ponechať možnosť slobodnej voľby jazyka počas terapeutického rozhovoru. V tejto súvislosti Dewaele a Costa (2013) podrobili kvantitatívnej i kvalitatívnej analýze dáta od 182 multilingválnych klientov, ktorí mali možnosť využívať viaceré jazyky počas terapeutických sedení. Zistili, že možnosť prepínať medzi ovládanými jazykmi umožní klientom presnejší popis emocionálnych zážitkov. Prepínanie počas terapeutického sedenia je frekventovanejšie pri emocionálne sýtenejších témach, najmä pri popise traumy či hanby. Z výpovedí klientov tiež vyplýva, že výber jazyka im umožňuje regulovať emocionálnu blízkosť či vzdialenosť k popisovanej udalosti.

Szoke, Cummings a Benuto (2019) zdôrazňujú dôležitosť jazykového súladu medzi klientom a terapeutom. Vychádzajú z výskumu, ktorý bol zameraný na klientov s posttraumatickou stresovou poruchou. Aplikovala sa metóda PET (Prolonged exposure therapy), pri ktorej má klient rozprávať o traumatických spomienkach z dôvodu aktivácie a následnej korekcie nadmerne stimulovaných neurónových sietí zodpovedných za prežívanie strachu. Zistili, že výpovede klientov boli detailnejšie a úprimnejšie, ak verbalizovali zážitky v tom jazyku, v ktorom boli v minulosti zaznamenané. Klienti tiež intenzívnejšie spolupracovali s terapeutom a dodržiavali pravidlá terapie, ak v rámci nej mohli používať materinský jazyk. Griner a Smith (2006) po uskutočnení meta-analýzy 76 výskumných štúdií tiež dospeli k záveru, že postupy aplikované v psychologickom poradenstve sú dvakrát efektívnejšie, ak sa využíva materinský jazyk klienta, než iný klientom ovládaný jazyk.

Očakávaný jazykový súlad medzi klientom a terapeutom so sebou môže prinášať zvýšené nároky pre profesionálov. Terapeut môže ovládať klientom preferovaný jazyk na horšej úrovni a z daného dôvodu by sám preferoval iný jazyk terapie. Bowker a Richards (2004) skúmali špecifiká terapeutického procesu bilingválneho klienta z pohľadu profesionála. Z kvalitatívnej analýzy vyplynulo, že terapeuti sa obávali spolupráce s bilingválnym klientom i v prípade, že ten ovládal jazyk terapie na dobrej úrovni. Prízvuk klienta vzbudil v terapeutoch znepokojenie v súvislosti s vybudovaním reportu a tiež referovali o emocionálnej vzdialenosti v terapeutickom vzťahu. Costa a Dewaele (2019) v tejto súvislosti zdôrazňujú dôležitosť prípravy terapeuta na prácu s bilingválnym klientom, ktorá z pohľadu výskumných zistení efektívne redukuje terapeutov strach a súčasne zvyšuje pocit profesionálnej kompetencie.

Z uvedeného vyplýva, že bilingvista môže účelne prepínať medzi jednotlivými jazykmi pri verbálnom prejave, a to najmä v závislosti od emocionálneho náboja opísanej skutočnosti a od valencie prežívaných emócií. Striedanie jazykov počas terapeutického rozhovoru môže tak nadobudnúť diagnostický význam, resp. terapeut môže pomocou navodenia rôznych jazykových kontextov stimulovať či utlmať emocionálne prežívanie klienta.

ZÁVER

Cieľom štúdie bolo objasnenie korelátov jazykovej emocionality a verbálneho vyjadrenia emócií u bilingválnych klientov. Ovládanie viacerých jazykov je v spoločnosti očakávanou normou, kým špecifické formy bilingvizmu v skupine národnostných menšín a migrantov upozorňujú psychologickú obec na dôležitosť jeho výskumného objasnenia i z pohľadu výziev, ktoré predstavuje pre odborné poradenstvo či terapiu.

Po analýze výskumných zistení môžeme prehlásiť, že materinský jazyk bilingvistu (L1) sa vyznačuje väčšou jazykovou emocionalitou. Jej intenzita sa zaznamenáva sebvýpoved'ovými ako aj prístrojovými metódami (evidencia kožno-galvanických zmien). Z perspektívy výskumných záverov je možné sa domnievať, že zvýšená jazyková emocionalita L1 pramení z ontogenetického základu, nakoľko učenie sa jazyka v útlom veku je prepojené s činnosťou limbického systému. L1 môžu preferovať bilingvisti pri komunikácii v situáciách, ktoré sa vyznačujú vyšším emocionálnym nábojom, avšak uvedená tendencia nie je univerzálna. L1 zosilňuje emocionálne prežívanie z dôvodu aktivácie asociačných kľúčov v pamäti, ktoré sa vytvorili pri konceptualizácii významu v súčasnosti prežívaných emócií. V prípade emócií s pozitívnou valenciou sa jedná o bilingvistom vítaný fenomén, kým v prípade emócií s negatívnou valenciou môže bilingvista spontánne či účelne prepnúť na iný jazyk, ktorý so svojim nižším emocionálnym nábojom tlmí silu aktuálne prežívaných emócií. Evidenciu o uvedenom mechanizme je možné zaznamenať i na neurologickej úrovni, skúmajúc činnosť mozgu. Jazyk verbálneho prejavu je možným nástrojom pre bilingvistu, pomocou ktorého reguluje silu emocionálneho prežívania, čo môže a nemusí predstavovať benefit napr. pri terapeutickom procese. Pomocou L1 môže klient podrobne a autenticky vypovedať o svojom prežívaní, najmä o príjemných pocitoch. Na druhej strane cez L2 môže referovať o traumatických skúsenostiach, nakoľko L2 môže predstavovať bránu k týmto spomienkam, ale i únikovú cestu od nich. Práca s bilingválnym klientom kladie zvýšené nároky na terapeuta a môže viesť k zážitku zníženej profesionálnej kompetencie. Cieľom preto je: a) aby sa klient mohol prejavíť v preferovanom jazyku; b) aby terapeut vedel účelne narábať s jazykovým kontextom terapie a c) aby zmeny jazykových kontextov boli prijateľné pre oboch.

Teoretická syntéza dostupných výskumných zistení môže slúžiť ako inšpirácia pre profesionálov pri práci s bilingválnymi klientmi a môže byť tiež prínosná pre samotných bilingvistov pri pochopení emocionálnych korelátov jednotlivých jazykových kontextov. Má však svoje limitácie. Tie vyplývajú z neúplne objasnenej povahy a nekonzistentnej úrovne L1 a L2 v citovaných výskumoch. Participanti sa mohli od seba líšiť v jazykových schopnostiach, ktoré boli posúdené najmä cez sebahodnotenie. Hoci L1 sa vzťahoval na prvý osvojený jazyk, jeho presné kritériá neboli zväčša vymedzené. Mohlo sa jednať o materinský a/alebo dominantný a/alebo preferovaný jazyk, pričom posledné dve dimenzie sa vyznačujú premenlivou povahou a môžu sa v živote človeka meniť. Ak však kritériá L1 nie sú úplne exaktne vymedzené vo výskumných štúdiách, akékoľvek ďalšie teoretické či praktické implikácie sú tým poznačené. Apelujeme preto na porovnanie skupín bilingvistov s odlišnými, ale zároveň presne vymedzenými charakteristikami ich L1 v miere jazykovej emocionality a preferencii jazyka pri verbálnom vyjadrení emócií.

Ako uvádzajú Schroeder a Chen (2021) pojem „bilingvizmus“ sa vzťahuje na rozmanité definície, prístupy a skupiny ľudí. A to i v prípade, ak je výskum orientovaný na užšie vymedzenú kategóriu bilingvizmu, akou je napr. sekvenčný bilingvizmus. Napriek uvedenej skutočnosti výskumy emocionálnych korelátov jazykového prejavu bilingvistov sú opodstatnené a majú výrazný aplikačný potenciál. Schroeder a Chen

(2021) sa napríklad domnievajú, že získavanie si informácií o COVID-19 v L2 môže znížiť strach a úzkosť a viesť k racionálnym rozhodnutiam z dôvodu jeho miernejšej jazykovej emocionality. Čoraz väčší vedecký záujem je tiež venovaný čítaniu v L1 a L2, vzhľadom na emocionálnu odozvu čitateľa (napr. Dylman a Bjärta, 2018; Hsu et al., 2014).

Veríme, že prezentovaná syntéza informácií o jazykovej emocionalite a spôsobe verbalizovania emócií u bilingvistov môže prispieť k rozvoju vedeckého záujmu o túto problematiku.

LITERATÚRA

- Ahlberg, D. K., Bischoff, H., Kaup, B., Bryant, D., & Strozyk, J. V. (2017). Grounded cognition: Comparing language x space interactions in first language and second language. *Applied Psycholinguistics*, 39(2), 437-459. <https://doi.org/10.1017/S014271641700042X>
- Altarriba, J. (2003). Does cariño equal "liking"? A theoretical approach to conceptual non-equivalence between languages. *The International Journal of Bilingualism*, 7(3), 305-322. <https://doi.org/10.1177/13670069030070030501>
- Altarriba, J. (2008). Expressions of emotion as mediated by context. *Bilingualism: Language and Cognition*, 11(2), 165-167. <https://doi.org/10.1017/S1366728908003295>
- Altarriba, J., & Santiago-Rivera, A. L. (1994). Current perspectives on using linguistic and cultural factors in counseling the Hispanic client. *Professional Psychology: Research and Practice*, 25, 388-397. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.25.4.388>
- Aragno, A., & Schlachet, P. (1996). Accessibility of early experience through the language of origin: a theoretical integration. *Psychoanalytic Psychology*, 13(1), 23-34 <https://doi.org/10.1037/h0079636>
- Bakhtiyari, J., Khatonabadi, S. A. R., Dadgar, H., Bakhtiyari, B. H., Khosravizadeh, P., & Shayannejad, V. (2015). Comparison of emotional and non-emotional word repetitions in patients with aphasia. *Advanced Biomedical Research*, 4. <https://doi.org/10.4103/2277-9175.162540>
- Bakić, A., & Škifić, S. (2017). The relationship between bilingualism and identity in expressing emotions and thoughts. *Ikala, Revista de Lenguaje y Cultura*, 22(1), 33-54. <https://doi.org/10.17533/udea.ikala.v22n01a03>
- Baumeister, J. C., Foroni, F., Conrad, M., Rumiati, R. I., & Winkielman, P. (2017). Embodiment and emotional memory in first vs. second language. *Frontiers in Psychology*, 8, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00394>.
- Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in development: Language, literacy and cognition*. Cambridge University.
- Blanco-Elorrieta, E., & Pyllkänen, L. (2018). Ecological validity in bilingualism research and the bilingual advantage. *Trends in Cognitive Sciences*, 22(12), 1117-1126. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2018.10.001>
- Bowker, P., & Richards, B. (2004). Speaking the same language? A qualitative study of therapists' experiences of working in English with proficient bilingual clients. *Psychodynamic Practice*, 10(4), 459-478. <https://doi.org/10.1080/14753630412331313695>
- Byford, A. (2015). Lost and gained in translation: the impact of bilingual clients' choice of language in psychotherapy. *British Journal of Psychotherapy*, 31(3), 333-347. <https://doi.org/10.1111/bjp.12148>
- Caldas, J. S., & Caron-Caldas, S. (2000). The influence of family, school, and community on bilingual preference: Results from a Louisiana/Québec case study. *Applied Psycholinguistics*, 21(3), 365-381. <https://doi.org/10.1017/S0142716400003040>
- Caldwell-Harris, C. L., & Aycicegi-Dinn, A. (2009). Emotion and lying in a non-native language. *International Journal of Psychophysiology*, 71, 193-204. <https://doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2008.09.006>
- Costa, A., Foucart, A., Hayakawa, S., Aparici, M., Apesteguia, J., Heafner, J., & Keysar, B. (2014). Your morals depend on language. *PLoS ONE*, 9(4), 1-7. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0094842>
- Costa, B., & Dewaele, J. (2019). The talking cure—building the core skills and the confidence of counsellors and psychotherapists to work effectively with multilingual patients through training and supervision. *Counselling & Psychotherapy Research*, 19(3), 231-240. <https://doi.org/10.1002/capr.12187>
- Costa, A., Pannunzi, M., Deco, G., & Pickering, M. J. (2017). Do bilinguals automatically activate their native language when they are not using it? *Cognitive Science*, 41(6), 1629-1644. <https://doi.org/10.1111/cogs.12434>
- Crespo, K., Gross, M., & Kaushanskaya, M. (2019). The effects of dual language exposure on executive function in Spanish–English

- bilingual children with different language abilities. *Journal of Experimental Child Psychology*, 188. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2019.104663>
- De Grauwe, S., Willems, R. M., Rueschemeyer, S. A., Lemhöfer, K., & Schriefers, H. (2014). Embodied language in first- and second-language speakers: neural correlates of processing motor verbs. *Neuropsychologia*, 56, 334-349. <https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2014.02.003>
- De Luca, V., Rothman, J., Bialystok, E., & Pliatsikas, Ch. (2020). Duration and extent of bilingual experience modulate neurocognitive outcomes. *NeuroImage*, 204. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2019.116222>
- Dewaele, J. M. (2004). The emotional force of swear words and taboo words in the speech of multilinguals. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 25(2), 204-222. <https://doi.org/10.1080/01434630408666529>
- Dewaele, J.-M., & Costa, B. (2013). Multilingual clients' experience of psychotherapy. *Language and Psychoanalysis*, 2, 31-50. <https://doi.org/10.7565/landp.2013.005>
- Döpke, S. (1999). Cross-linguistic influences on the placement of negation and modal particles in simultaneous bilingualism. *Language Sciences*, 21(2), 143-175. [https://doi.org/10.1016/S0388-0001\(98\)00021-7](https://doi.org/10.1016/S0388-0001(98)00021-7)
- Dylman, A. S., & Bjärta, A. (2019). When your heart is in your mouth: The effect of second language use on negative emotions. *Cognition and Emotion*, 33(6), 1284-1290. <https://doi.org/10.1080/02699931.2018.1540403>
- Filik, R., Hunter, C. M., & Leuthold, H. (2015). When language gets emotional: Irony and the embodiment of affect. *Acta Psychologica*, 156, 114-125. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2014.08.007>
- Gao, S., Luo, L., & Gou, T. (2019). Criticism in a foreign language hurts less. *Cognition and Emotion*, 20, 1-9. <https://doi.org/10.1080/02699931.2019.1668751>
- Gawinkowska, M., Paradowski, M. B., & Bilewicz, M. (2013). Second language as an exemption from sociocultural norms. Emotion-related language choice revisited. *PLoS ONE*, 8(12), 1-6. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0081225>
- Gianelli, C., Kühne, K., Mencaraglia, S., & Volta, R. D. (2018). Action processing in the motor system: TMS evidence of shared mechanisms in the visual and linguistic modalities. *Brain and Cognition*, 139. <https://doi.org/10.1016/j.bandc.2019.105510>
- Glenberg, A. M., Havas, D., Becker, R., & Rinck, M. (2005). Grounding language in bodily states: the case for emotion. In D. Pecher, & R. A., Zwann (Eds.), *Grounding cognition: The role of perception and action in memory, language, and thinking* (pp. 115-128). Cambridge University Press.
- Griner, D., & Smith, T. B. (2006). Culturally adapted mental health interventions: A meta-analytic review. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice & Training*, 43, 531-548. <https://doi.org/10.1037/0033-3204.43.4.531>
- Grosjean, F., & Byers-Heinlein, K. (2018). Bilingual adults and children: A short introduction. In F. Grosjean, & K. Byers-Heinlein (Eds.), *The listening bilingual: Speech perception, comprehension, and bilingualism* (pp. 4-24). John Wiley & Sons, Inc.
- Gu, B., Wanh, H., Beltrán, D., Liu, B., Liang, T., Wang, W., & de Vega, M. (2021). Embodied processing of disgust in Mandarin words: An ERP study. *Journal of Neurolinguistics*, 58. <https://doi.org/10.1016/j.jneuroling.2020.100981>
- Harris, C. L., Aycicegi, A., & Gleason, J. B. (2003). Taboo words and reprimands elicit greater autonomic reactivity in a first language than in a second language. *Applied Psycholinguistics*, 24(4), 561-579. <https://doi.org/10.1017/S0142716403000286>
- Harris, C. L. (2004). Bilingual speakers in the lab: Psychophysiological measures of emotional reactivity. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 25(2), 223-247. <https://doi.org/10.1080/01434630408666530>
- Hong, Y., Morris, M.W., Chiu, Ch., & Benet-Martínez, V. (2000). Multicultural minds. A dynamic constructivist approach to culture and cognition. *American Psychologist*, 55(7), 709-720. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.7.709>
- Hsu, Ch-T., Jacobs, A. M., & Conrad, M. (2015). Can Harry Potter still put a spell on us in a second language? An fMRI study on reading emotion-laden literature in late bilinguals. *Cortex*, 63, 282-295. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cortex.2014.09.002>
- Hyltenstam, K., Bylund, E., Abrahamsson, N., & Park, H. (2009). Dominant-language replacement: The case of international adoptees. *Bilingualism: Language and Cognition*, 12(2), 121-140. <https://doi.org/10.1017/S1366728908004008>
- Itzhak, I., Vingron, N., Baum, R. S., & Titone, D. (2017). Bilingualism in the real world: How proficiency, emotion, and personality in a second language impact communication in clinical and legal settings. *Translational Issues in Psychological Science*, 3(1), 48-65. <https://doi.org/10.1037/tps0000103>
- Izsóf Jurásóvá, K., & Szalatnyaióvá, E. (2019). Bilingvizmus zo psychodiagnostickej per-

- spektívy: Môže skresliť jazyková úroveň klienta výsledok psychologického testovania? *Ostium*, 15(4).
- Jurosová Zacharová, Z. (2018). Vyrastať bilingválne. In M. Belešová, L., Szentesiová, & Z. Jursová Zacharová (Eds.), *Dimenzie čítania v rodinách detí z bilingválneho prostredia* (p. 13-27). Univerzita Komenského.
- Keysar, B., Hayakawa, S. L., & An, S. G. (2012). The foreign-language effect: Thinking in a foreign tongue reduces decision biases. *Psychological Science*, 20(10), 1-8. <https://doi.org/10.1177/0956797611432178>
- Kheirzadeh, S., & Hajiabed, M. (2016). Differential language functioning of monolinguals and bilinguals on positive-negative emotional expression. *Journal of Psycholinguistic Research*, 45(1), 55-69. <https://doi.org/10.1007/s10936-014-9326-2>
- Kim, S. H. O., & Starks, D. (2008). The role of emotions in L1 attrition: The case of Korean-English late bilinguals in New Zealand. *International Journal of Bilingualism*, 12(4), 303-319. <https://doi.org/10.1177/1367006908098573>
- Kiefer, M., & Pulvermüller, F. (2012). Conceptual representations in mind and brain: Theoretical developments, current evidence and future directions. *Cortex*, 48(7), 805-825. <https://doi.org/10.1016/j.cortex.2011.04.006>
- Kühne, K., & Gianelli, C. (2019). Is embodied cognition bilingual? Current evidence and perspectives of the embodied cognition approach to bilingual language processing. *Frontiers in Psychology*, 10, 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00108>
- Koven, M. (2001). Comparing bilinguals' quoted performances of self and others in tellings of the same experience in two languages. *Language in Society*, 30(4), 513-558. <https://doi.org/10.1017/S0047404501004018>
- Kroll, J. F., & Stewart, E. (1994). Category interference in translation and picture naming: evidence for asymmetric connections between bilingual memory representations. *Journal of Memory and Language*, 33(2), 149-174. <https://doi.org/10.1006/jmla.1994.1008>
- Licciardello, O., & Damigella, D. (2013). Bilingualism and identity processes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 93, 747-751. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.09.274>
- Marcos, R. L. (1976). Bilinguals in psychotherapy: Language as an emotional barrier. *American Journal of Psychotherapy*, 30(4), 552-60. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1976.30.4.552>
- Marian, V., & Kaushanskaya, M. (2004). Self-construal and emotion in bicultural bilinguals. *Journal of Memory and Language*, 51(2), 190-201. <https://doi.org/10.1016/j.jml.2004.04.003>
- Marian, V., & Kaushanskaya, M. (2008). Words, feelings, and bilingualism: Cross-linguistic differences in emotionality of autobiographical memories. *The Mental Lexicon*, 3(1), 72-90. <https://doi.org/10.1075/ml.3.1.06mar>
- Martinovic, I., & Altarriba, J. (2013). Bilingualism and emotion: Implications for mental health. In T. K. Bhatia, & W. C. Ritchie (Eds.), *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* (pp. 292-320). Wiley-Blackwell.
- Mijatović, M., & Tytus, A. E. (2016). The bi-personal bilingual: a study of the perceived feeling of a changed self. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 22(2), 224-236. <https://doi.org/10.1080/13670050.2016.1248373>
- Momková, E., & Izsóf Jurášová, K. (2017). Performance of bilingual individuals in psychodiagnostic testing of cognitive abilities using their first and second languages. *Psychologie a její kontexty*, 8(1), 66-85.
- Monaghan, P., Chang, J. N., Welbourne, S., & Brysbaert, M. (2017). Exploring the relations between word frequency, language exposure, and bilingualism in a computational model of reading. *Journal of Memory and Language*, 93, 1-21. <https://doi.org/10.1016/j.jml.2016.08.003>
- Monaco, E., Jost, L. B., Gygax, P. M., & Annoni, J. M. (2019). Embodied semantics in a second language: Critical review and clinical implication. *Frontiers in Human Neuroscience*, 13, 1-21. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2019.00110>
- Morgensternová, M., Šulová, L., & Scholl, L. (2011). *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Wolters Kluwer Česká republika.
- Moseley, R., Carota, F., Hauk, O., Mohr, B., & Pulvermüller, F. (2012). A role for the motor system in binding abstract emotional meaning. *Cerebral Cortex*, 22(7), 1634-1647. <https://doi.org/10.1093/cercor/bhr238>
- Moseley, R. L., & Pulvermüller, F. (2014). Nouns, verbs, objects, actions, and abstractions: Local fMRI activity indexes semantics, not lexical categories. *Brain Lang*, 132, 28-42. <https://doi.org/10.1016/j.bandl.2014.03.001>
- Neumann, E., Nkrumah, I. K., & Chen, Z. (2018). Second language proficiency effects on cross-language positive and negative priming in Twi-English bilinguals. *Journal of Clinical Psychology and Cognitive Science*, 2(1), 8-16.
- Ożańska-Ponikwia, K. (2017). Expression and perception of emotions by Polish-English bilinguals I love you vs. Kocham Cię. *International Journal of Bilingual Education and*

- Bilingualism*, 22(4), 1-12. <https://doi.org/10.1080/13670050.2016.1270893>
- Panayiotu, A. (2004). Switching codes, switching code: Bilinguals' emotional responses in English and Greek. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 25(2-3), 124-139. <https://doi.org/10.1080/01434630408666525>
- Panicacci, A. (2019). Does expressing emotions in the local language help migrants acculturate? *International Journal of Language and Culture*, 6(2), 279-304. <https://doi.org/10.1075/ijlcl.17013.pan>
- Pavlenko, A. (2004). Stop doing that, Ia komu skazala!: Language choice and emotions in parent child communication. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 25(2-3), pp. 179-203. <https://doi.org/10.1080/01434630408666528>
- Pavlenko, A. (2012). Affective processing in bilingual speakers: Disembodied cognition? *International Journal of Psychology*, 47(6), 405-428. <http://dx.doi.org/10.1080/00207594.2012.743665>
- Panicacci, A. (2019). Do the languages migrants use in private and emotional domains define their cultural belonging more than the passport they have? *International Journal of Intercultural Relations*, 69, 87-101. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2019.01.003>
- Pitta, P., Marcos, R. L., & Alpert, M. (1978). Language switching as a treatment strategy with bilingual patients. *The American Journal of Psychoanalysis*, 38(1), 255-258.
- Puntoni, S., De Langhe, B., & Van Osselar, S. M. J. (2009). Bilingualism and the emotional intensity of advertising language. *Journal of Consumer Research*, 35, 1012-1025. <https://doi.org/10.1086/595022>
- Qian, W. (2016). Embodied cognition processing and representation of power words by second language learners with different proficiency levels. *Chinese Journal of Applied Linguistics*, 39(4), 484-494. <https://doi.org/10.1515/cjal-2016-0030>
- Quinto, E. J. M., & Valesco, Y. P. (2013). Emotion-related language choice among Filipino and English bilinguals. *SLHS Review*, 2, 47-82.
- Ralston, D. A., Cunnif, M. K., & Gustafson, D. J. (1995). Cultural accommodation: The effect of language on the responses of bilingual Hong Kong Chinese Managers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 26, 714-727. <https://doi.org/10.1177/002202219502600612>
- Ramirez-Esparza, N., Gosling, S. D., Benet-Martinez, V., Potter, J. P., & Pennebaker, J. W. (2006). Do bilinguals have two personalities? A special case of cultural frame switching. *Journal of Research in Personality*, 40(2), 99-120. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2004.09.001>
- Rastovic, A., Pélissier, M., & Ferragne, E. (2019). The perception of swear words by French learners of English: an experiment involving electrodermal activity. *Anglophonia*, 27(27), 2-15. <https://doi.org/10.4000/anglophonia.2254>
- Rozenky, H. R., & Gomez, Y. M. (1983). Language switching in psychotherapy with bilinguals: two problems, two models, and case examples. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 20(2), 152-160. <https://doi.org/10.1037/h0088486>
- Santiago-Rivera, L. A., Altarriba, J., Poll, I. N., Gonzalez-Miller, N., & Cragun, L. C. (2009). Therapists' views on working with bilingual Spanish-English speaking clients: A qualitative investigation. *Professional Psychology: Research and Practice*, 40(5), 436-443. <https://doi.org/10.1037/a0015933>
- Schroeder, S. R., & Chen, P. (2021). Bilingualism and COVID-19: Using a second language during a health crisis. *Journal of Communication in Healthcare*, 14(1), 20-30. <https://doi.org/10.1080/17538068.2020.1864611>
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Menšina, jazyk a rasizmus*. Kalligram.
- Szoke, D., Cummings, C., & Benuto, L. T. (2019). Exposure in an increasingly bilingual world: Native language exposure therapy with a non-language matched therapist. *Clinical Case Studies*, 19(1). <https://doi.org/10.1177/1534650119886349>
- Štefáňik, J. (2000). *Jeden člověk, dva jazyky: dvojjazyčnost u dětí, představy a skutečnosti*. Academic Electronic Press.
- Tiemann, J. K. S. (2012). An exploration of language-based multiplicity in fluent bilinguals. *Language and Psychoanalysis*, 1(1), 42-67. <https://doi.org/10.7565/landp.2012.0004>
- Wierzbicka, A. (2004). Preface: Bilingual lives, bilingual experience. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 25(2-3), 94-105. <https://doi.org/10.1080/01434630408666523>
- Wu, Y. J., & Thierry, G. (2012). How reading in a second language protects your heart. *Journal of Neuroscience*, 32(19), 6485-6489. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.6119-11.2012>
- Xue, J., Marmolejo-Ramos, F., & Pei, X. (2015). The linguistic context effects on the processing of body-object interaction words: an ERP study on second language learners. *Brain Research*, 1613, 37-48. <https://doi.org/10.1016/j.brainres.2015.03.050>

SÚHRN

Cieľom štúdie bolo preskúmať koreláty jazykovej emocionality a verbálneho vyjadrenia emócií u bilingválnych osôb pomocou analýzy prierezu výskumných štúdií. Materinský jazyk (L1) sa vyznačuje väčšou jazykovou emocionalitou v porovnaní s ďalším bilingvistom ovládaným jazykom (L2). Emocionálna sila jazyka koreluje s vekom osoby v čase jeho osvojenia, emocionálnymi skúsenosťami pri jeho osvojení a špecifickým kultúrnym kontextom. Jazyk s väčšou emocionálnou silou sa používa na verbálne vyjadrenie emocionálnych zážitkov najmä v emocionálne nabitých situáciách a v prípade

pozitívnej valencie prežívaných emócií. V prípade negatívnej valencie sa preferuje menej emocionálny jazyk, ktorý ponúka odstup od emocionálneho prežívania. Bilingvista v terapeutickom vzťahu môže spontánne či účelne prepínať medzi ovládanými jazykmi s cieľom regulovať intenzitu emocionálneho prežívania. Hoci terapia bilingválneho klienta predstavuje výzvu i pre profesionála, očakáva sa rešpektovanie zmien jazykového prejavu na strane klienta a cieľená práca s jazykovým kontextom na strane terapeuta.